

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини**

БОНДАРЕНКО ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.035+378+37(09)

**СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА**

13.00.07 – теорія та методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

УМАНЬ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Побірченко Наталія Семенівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Кравченко Тамара Володимирівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
завідувач лабораторії сімейного виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Шахрай Валентина Михайлівна,
Білоцерківський інститут економіки та управління
ВМУРоЛ «Україна»,
доцент кафедри соціальної роботи.

Захист відбудеться 20 квітня 2012 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

Автореферат розіслано 16 березня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформація сучасного громадянського суспільства потребує переосмислення традиційних поглядів на проблему соціального виховання молодих людей, зокрема у вищих педагогічних навчальних закладах, оскільки від рівня соціальної вихованості студентської молоді залежить прогрес не лише сучасної освіти, а й суспільства в цілому. Майбутні учителі як потенційні представники інтелектуальної та управлінської еліти мають реально сприймати і оцінювати перетворення в суспільстві, визначати своє місце в цих процесах та виважено обстоювати духовно-історичні цінності громади, а отже, бути хранителями соціальної, демократичної, правової держави.

Підтримка виховання і освіти молоді, спрямована на самовизначення і самореалізацію свідомого громадянина, патріота, здатного виконувати різні соціальні ролі та суспільні функції, закладена в сучасних державних документах, а саме: Національній доктрині розвитку освіти, Законах «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», в Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2009-2015 роки, Концепції національного виховання студентської молоді та ін.

Соціальне виховання здійснюється через інститут освіти, який значною мірою формує молоду людину як особистість, що володіє особливим набором норм та цінностей. Щоб забезпечити ефективний перебіг соціального виховання студентської молоді необхідно створити умови, спрямувати та удосконалити структурний зміст, організаційні форми й методи навчально-виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі таким чином, щоб допомогти майбутнім фахівцям зорієнтуватися у складних сучасних соціальних реаліях, оволодіти основними морально-етичними знаннями, вміннями та навичками, духовними цінностями, зрозуміти своє покликання, тим самим визначивши своє місце у суспільному житті. Особлива роль у процесі соціального виховання, що відбувається у системі вищої освіти, належить педагогічному краєзнавству.

Підпорядковане справі державного становлення української нації педагогічне краєзнавство має унікальну можливість реалізувати педагогічні завдання та спрямовувати увагу студентів на соціально-гуманітарну роль освіти, на постійне оновлення її змісту, на громадянський характер педагогічної діяльності, яка буде здійснюватись у школі майбутніми педагогами.

На різних етапах суспільного розвитку дослідниками вивчений та узагальнений певний науковий та емпіричний досвід щодо визначення шляхів та засобів соціального виховання студентської молоді. У вітчизняній науці у цій галузі працювали такі вчені, як: Г. Андреєва, В. Андрущенко, О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, І. Кон, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, В. Москаленко, А. Мудрик, І. Рогальська та ін.

Окремі аспекти теоретико-методологічних основ соціального виховання розглядали О. Кoberник, Т. Кравченко, В. Кузь, І. Осадченко, Д. Пашенко, В. Шахрай та ін.

Студентська проблематика у виховному аспекті простежується у працях Ж. Баб'як, В. Бойченко, Л. Дябел, Ю. Загороднього, Н. Коляди, Т. Кочубей, О. Кравченко, І. Курлішук, Г. Лактіонової, Г. Овчаренко, С. Савченка, О. Севастьянової, С. Харченка, С. Шашенко, Ю. Філіппова та ін.

Окреме місце належить працям, присвяченим педагогічним можливостям освітнього краєзнавчого процесу. Насамперед, це дослідження Г. Лисичарової, В. Матіяш, Т. Міщенко, В. Обозного, О. Пірожкової, Н. Побірченко, Н. Самохіної, О. Тімець та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, орієнтованих на дослідження різних аспектів соціального виховання студентської молоді, відчувається дефіцит спеціальних досліджень, які розкривали б методику виховання студентської молоді засобами краєзнавства. Недооцінка значення та ролі педагогічного краєзнавства здебільшого стає причиною відмови його застосовувати навіть за наявності такої можливості, а це значно збіднює не лише процес формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, а й стримує її професійне зростання.

Такий стан справ свідчить про існування певних суперечностей між: зростанням вимог до рівня та якості соціального виховання студентської молоді у вищій школі та ефективністю соціокультурного середовища, спрямованого на його підтримку; існуючими сучасними соціально-духовними реаліями і орієнтацією студентської молоді на емоційно-ціннісний потенціал педагогічного краєзнавства; нагальною потребою ефективного впливу на процес соціального виховання студентської молоді через педагогічне краєзнавство та недостатнім його використанням у навчально-виховній роботі вищої школи.

Важливість і актуальність досліджуваної проблеми, її недостатня наукова розробленість, а також необхідність розв'язання вказаних суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **«Соціальне виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у рамках держбюджетних тем: «Педагогічне краєзнавство Черкащини у підготовці майбутніх вчителів» (державний реєстраційний номер № 0104U010897) та «Інтегративна технологія використання педагогічного краєзнавства у дисциплінах гуманітарного циклу як складова підготовки майбутнього вчителя» (державний реєстраційний номер № 0107U012395), що розроблялися на базі Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини подвійного підпорядкування (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України та Національна академія педагогічних наук України). Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 2 від

25.09.2006 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень НАПН України у галузі педагогіки та психології (протокол № 8 від 31.10.2006 р.).

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства.

Гіпотеза дослідження. Підвищення ефективності соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства забезпечується завдяки дотриманню таких педагогічних умов: наявність сприятливого соціокультурного середовища; стимулювання краєзнавчої активності студентів на засадах емоційно-ціннісного орієнтування на процеси й результати педагогічної діяльності; організація активної краєзнавчої пошуково-дослідницької та культурно-просвітницької роботи зі студентською молоддю.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **задачі дослідження**:

1. Проаналізувати стан наукової розробленості проблеми та конкретизувати зміст базових понять дослідження.

2. Уточнити компоненти соціального виховання та рівні соціальної вихованості студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства.

3. Здійснити аналіз провідних факторів соціокультурного середовища та виявити їх вплив на соціальне виховання студентської молоді.

4. Розробити модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови зазначеного процесу.

Об'єкт дослідження – процес соціального виховання студентської молоді.

Предмет дослідження – педагогічні умови соціального виховання студентів засобами педагогічного краєзнавства.

Для розв'язання поставлених задач використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – вивчення, аналіз і узагальнення філософських, психологічних, соціологічних, статистичних, історичних, соціально-педагогічних, культурологічних, краєзнавчих джерел, відповідних дисертаційних робіт, архівних матеріалів, законодавчих актів (що стосуються державної молодіжної політики та краєзнавчого руху) для обґрунтування теоретичних аспектів означеної проблеми та для визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження; порівняльно-типологічний метод, що сприяв упорядкуванню подібних ознак педагогічного краєзнавства, внутрішньої структури досліджуваного явища; синтез, узагальнення, систематизація – для визначення сутності процесу соціального виховання, провідних факторів впливу на соціальне виховання студентської молоді, для з'ясування педагогічних умов соціального виховання майбутніх учителів засобами педагогічного краєзнавства; метод моделювання – для розробки моделі організаційно-методичного забезпечення зазначеного процесу; *емпіричні* – педагогічне спостереження, індивідуальні та колективні бесіди, опитування, анкетування, вивчення творчих робіт студентів; констатувальний експеримент – для визначення рівня соціальної вихованості студентської

молоді засобами педагогічного краєзнавства; формувальний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства; *методи математичної статистики*, які забезпечили вірогідність і надійність кількісного та якісного аналізу результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (факультет соціальної педагогіки і практичної психології, мистецько-педагогічний факультет), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (факультет педагогіки і психології), Херсонського державного університету (Інститут психології, історії та соціології). На різних етапах дослідження експериментальною роботою було охоплено 745 студентів та 63 викладачі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше визначено педагогічні умови соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства (наявність сприятливого соціокультурного середовища, стимулювання краєзнавчої активності на засадах емоційно-ціннісного орієнтування на процеси й результати педагогічної діяльності, організація краєзнавчої пошуково-дослідницької та культурно-просвітницької роботи); розроблено модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства, що охоплює: фактори соціального середовища, мету, педагогічні умови, компоненти соціального виховання, рівні соціальної вихованості, засоби педагогічного краєзнавства, організаційні форми і методи, результат;

уточнено компоненти соціального виховання (когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний) та рівні соціальної вихованості (високий, середній, низький) студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства;

конкретизовано сутність понять «педагогічне краєзнавство» (складова навчально-виховного процесу, у соціокультурному середовищі якого здійснюється становлення і розвиток педагога, який здатен сприймати, послідовно аналізувати та оцінювати краєзнавчі знання, визначати їх педагогічну цінність та виражати власне об'єктивне ставлення до них, розвиваючи при цьому свої дослідницькі здібності, використовувати їх у своїй професійній діяльності) та «засоби педагогічного краєзнавства» (різноманітні краєзнавчі ресурси, завдяки яким більш успішно і за короткий час у процесі наукового пізнання та дослідницького пошуку відбувається засвоєння соціального досвіду, знань, зразків поведінки, цінностей культури своєї місцевості, що призводить до збагачення внутрішнього, емоційно-почуттєвого, духовного світу молодої людини);

подальшого розвитку набуло обґрунтування змісту, форм та методів соціального виховання студентів засобами педагогічного краєзнавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні у виховний процес вищої школи програми спецкурсу

«Педагогічне краєзнавство»; удосконаленні та наповненні краєзнавчим змістом ряду інтегрованих дисциплін, серед яких: «Етика і естетика», «Релігієзнавство», «Сучасна українська літературна мова», «Нові інформаційні технології», «Методика викладання математики», «Методика викладання природознавства», «Людина і світ з методикою викладання»; реалізації у практиці сучасних педагогічних закладів освіти волонтерської роботи краєзнавчого спрямування.

Запропонований у дослідженні зміст соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства може бути покладений в основу науково-обґрунтованих рекомендацій і навчально-методичних посібників для роботи з молоддю у вищих навчальних закладах, у системі вдосконалення професійної підготовки кураторів академічних груп відповідно до принципів і змісту виховної роботи у вищій школі.

Основні положення та результати дослідження *впроваджено* у навчальний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (факультет соціальної педагогіки і практичної психології та мистецько-педагогічний факультет, довідка № 821/01 від 25.05.2010 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (факультет педагогіки і психології, довідка № 336 від 15.04.2010 р.), Херсонського державного університету (Інститут психології, історії та соціології, довідка № 07-12/117 від 31.01.2012 р.).

Особистий внесок здобувача полягає у підготовці матеріалів до навчально-методичного посібника «Інтегративна технологія використання педагогічного краєзнавства у дисциплінах гуманітарного циклу» (2010) (за загальною редакцією Н. Побірченко), де на рівні конкретних прикладів представлено міждисциплінарну інтеграцію педагогічного краєзнавства у дисципліни професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ, 2008), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Тернопіль, 2009), «Педагогіка вищої школи в ХХІ столітті: сучасний стан і перспективи розвитку» (Одеса, 2010); *всукраїнських* – «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив» (Київ, 2009), «Педагогічне краєзнавство: історія, стан, перспективи» (Умань, 2009), «Радянське минуле в дзеркалі сучасних досліджень з історії педагогіки» (Київ, 2010); *міжвузівських* – «Уманщина: здобутки вітчизняних вчених» (Умань, 2009); *педагогічних читаннях* – «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ціннісні виміри в освіті» (Херсон – Київ, 2009), «В. Сухомлинський, О. Захаренко: вивчати минуле, творити сьогодення, передбачати майбутнє» (Черкаси – Сахнівка, 2010); обговорювалися на засіданнях кафедр виховних технологій та педагогічної творчості, соціальної педагогіки та історії педагогіки, Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства, науково-дослідної лабораторії «Педагогічне краєзнавство Черкащини» при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображено в 11 публікаціях (10 одноосібних), з них: 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві), 7 статей у наукових фахових виданнях, 2 тез доповідей і матеріалів науково-практичних конференцій, 1 стаття у всеукраїнській газеті.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (261 найменування), 11 додатків (на 29 сторінках). Загальний обсяг дисертації складає 222 сторінки, з них 164 сторінки – основний текст. Робота містить 5 рисунків, 11 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність вибору теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами й темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані про впровадження, особистий внесок здобувача та апробацію результатів дослідження; представлено перелік публікацій, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи дослідження соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства»* – проаналізовано стан наукової розробленості досліджуваної проблеми; здійснено аналіз поняття «соціальне виховання», конкретизовано сутність поняття «педагогічне краєзнавство» та «засоби педагогічного краєзнавства».

Теоретичний аналіз наукових джерел з питання соціального виховання студентської молоді засвідчує те, що педагогічні надбання досліджуваної проблеми охоплюють значний історичний період, адже на кожному новому щаблі культурного розвитку суспільний ідеал, або уявлення про те, яка особистість відповідає вимогам суспільства, зазнавали трансформації, а отже, переоцінки. Враховуючи таку залежність, сучасні наукові розвідки у галузі соціального виховання мають багато запозичень, зокрема від комуністичних концепцій та систем виховання студентів, які успішно залучались у виховну практику вищих навчальних закладів країни та приносили свої позитивні результати.

Виходячи з принципів неупередженого і об'єктивного відбору наукових праць, їх систематизації й верифікації, усі основні теоретичні та методичні джерела умовно розділено на такі категорії: роботи, що стосуються теорії соціального виховання студентської молоді (Ж. Баб'як, С. Савченко та ін.); наукові праці, в яких розглядається забезпечення соціалізаційного процесу, висувуючи при цьому певні педагогічні умови або принципи (Ю. Загородній, Г. Овчаренко, Л. Дябел, А. Капля та ін.); дослідження, у яких пропонується схема забезпечення ефективності соціального виховання студентів в освітньому середовищі вищої школи через визначені та обґрунтовані засоби (Н. Самохіна, І. Курліщук та ін.).

Відзначаючи важливий внесок названих авторів, зауважимо, що розробка наукового напрямку соціального виховання студентів у вищій школі має

багатовекторний характер, тому ряд аспектів цієї проблеми залишається недостатньо вивченим і потребує поглиблених досліджень. Насамперед це стосується виховних можливостей педагогічного краєзнавства, особливостей застосування його засобів у виховній роботі зі студентською молоддю, організаційно-методичного забезпечення цього процесу. Окремого дослідження, присвяченого цій проблемі, у науковому просторі нами не виявлено. За своєю сутністю категоріальний апарат нашого дослідження пропонує до розгляду такі дефініції: «соціальне виховання студентської молоді» – процес залучення студентів ВНЗ до засвоєння загальнолюдських цінностей, вивільнення внутрішніх резервів та інших позитивних власних і соціальних якостей, які допоможуть їм самореалізуватися у взаєминах із природою і навколишнім середовищем та «педагогічне краєзнавство» – складова навчально-виховного процесу, у соціокультурному середовищі якого здійснюється становлення і розвиток педагога, який здатен сприймати, послідовно аналізувати та оцінювати краєзнавчі знання, визначати їх педагогічну цінність та виражати власне об'єктивне ставлення до них, розвиваючи при цьому свої дослідницькі здібності, використовувати їх у своїй професійній діяльності.

Термін «педагогічне краєзнавство» є базовим поняттям, що передбачає розробку необхідних терміноодиниць, серед яких виділяємо засоби педагогічного краєзнавства і визначаємо їх як різноманітні краєзнавчі ресурси, завдяки яким більш успішно і за короткий час у процесі наукового пізнання та дослідницького пошуку відбувається засвоєння соціального досвіду, знань, зразків поведінки, цінностей культури своєї місцевості, що призводить до збагачення внутрішнього, емоційно-почуттєвого, духовного світу молодої людини.

До засобів педагогічного краєзнавства ми віднесли: словесні (традиційні друковані – стародруки, підручники, навчальні посібники, часописи, періодична преса; усні – спогади старожилів, усна народна творчість; зображення – ілюстрації, літографії, фото); речові (художні, ювелірні, гончарні вироби, знаряддя праці тощо), природні (явища природи, садово-паркові ансамблі, водні ресурси тощо), соціальні (події, презентації книг, інсценізація звичаїв і обрядів, фестивалі тощо), мультимедійні (презентації, кліпи, портфоліо, музика, кінодокументи, лінгвістичні матеріали тощо). Контекст «застосування засобів педагогічного краєзнавства» використовуємо для позначення дій і процесів, які передбачають передачу, обмін краєзнавчими знаннями та досвідом між учасниками освітнього процесу з метою їх засвоєння. При цьому практична реалізація засобів педагогічного краєзнавства не лише підвищує якість освітньої діяльності, а й розвиває пізнавальні інтереси, стимулює творчу активність, створює ефект фізичної та емоційної причетності у процесі пізнання дійсності, сприяє залученню студентської молоді до культурно-історичних традицій поколінь та передачі культурної спадщини нащадкам.

У другому розділі – ***«Оптимізація процесу соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства»*** – уточнено компоненти соціального виховання та рівні соціальної вихованості

студентської молоді; проаналізовано фактори соціокультурного середовища, виявлено їх вплив на соціальне виховання студентської молоді; теоретично обґрунтовано педагогічні умови соціального виховання студентської молоді та розроблено модель організаційно-методичного забезпечення зазначеного процесу.

У результаті аналізу досліджуваної проблеми уточнено компоненти соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства: когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний.

Когнітивний компонент передбачає достатнє засвоєння індивідом основного багажу соціально-обов'язкових загальнокультурних знань і навиків, розвинені світоглядні уявлення, наявність ціннісних орієнтацій, елементів культури, норм, переконань, установок, притаманних як, власне, суспільству, так і студентській групі. Педагогічне краєзнавство у даному разі виступає однією із складових загальної культури, тому знання про рідний край асимілюються на інтелектуальному рівні, в загальнокультурній обізнаності, здатності генерувати ідеї, формувати власну точку зору, використовувати краєзнавчі знання у майбутній педагогічній діяльності, у повсякденному житті.

Емоційно-мотиваційний компонент відображає наявність у студентів певних соціально-ціннісних орієнтацій, розвиненої мотиваційної сфери, пізнавального інтересу, інтелектуальних (мислительних) процесів, показниками яких є багатство асоціативних відчуттів, рефлексія естетичних переживань і емоційних станів, образність мислення, творче уявлення, багатство емоційних реакцій. Педагогічне краєзнавство розглядається як засіб, здатний не тільки інформативно збагачувати молодь, скільки пробудити думку, сумнів, почуття, бажання заглибитися в найпотаємніші куточки душі, переконатися в істинності думок, підказати справедливий і прийнятний вибір та сприяти таким чином духовному розвитку особистості студента.

Діяльнісно-практичний компонент виявляється в умінні застосовувати знання краєзнавчого характеру про природу, людину, суспільство, культуру, освіту на практиці; умінні формулювати соціально-педагогічні завдання та розв'язувати їх, порівнювати заплановані результати із здобутими, оцінювати та коригувати як власну діяльність, так і діяльність у співпраці, готовність працювати з науковими джерелами, базами даних та інформаційними краєзнавчими ресурсами, комп'ютером, опановувати різними видами педагогіко-краєзнавчої діяльності на репродуктивному і творчому рівнях.

Для оцінки результатів соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства ми обрали такий інтегративний критерій, як соціальна вихованість (певний результат виховання на даному етапі соціальної взаємодії, що забезпечує соціально прийнятну поведінку, вміння відтворювати набуті соціальні знання та навички в практичній діяльності). На основі визначених компонентів соціального виховання (когнітивного, емоційно-мотиваційного, діяльнісно-практичного) виявлено три рівні соціальної вихованості студентів, що досягаються у процесі застосування засобів педагогічного краєзнавства: високий, середній, низький.

Високий рівень характеризує молодих людей, які мають глибокі соціально-гуманітарні, психолого-педагогічні й професійні знання, осмислено

сприймають соціальний досвід поколінь. Такі студенти зорієнтовані на активну участь у різноманітних краєзнавчих заходах, усвідомлюють емоційно-ціннісний потенціал педагогічного краєзнавства, зорієнтовані на змістовні наукові та педагогічні пошуки у царині краєзнавчо-педагогічної діяльності. Студентам цієї групи властиве чуйне, уважне ставлення до тих, хто їх оточує, здатність до емпатії, розвинута рефлексія, уміння спілкуватися з людьми, толерантність у релігійних, мовних, культурних питаннях. Майбутні учителі самостійно намагаються шукати, узагальнювати і переробляти необхідну їм краєзнавчу інформацію, організовують власне інформаційно-пізнавальне поле для самоосвіти, зразково володіють загальними й специфічними прийомами у галузі краєзнавства й педагогічного краєзнавства.

Середній рівень характеризує молодих людей, які володіють достатніми соціально-гуманітарними, психолого-педагогічними й професійними знаннями, здатні осмислено сприймати соціальний досвід поколінь. Проте такі студенти не завжди вміють доречно застосовувати педагогіко-краєзнавчі знання на практиці, або ж таке застосування виявляється неефективним під час організації інформаційно-пізнавального поля у самоосвіті. Для таких студентів характерна нечітка позиція стосовно вмотивованості у процесі засвоєння й поширення досвіду з педагогічного краєзнавства; простежується фрагментарне використання засобів педагогічного краєзнавства, що призводить до порушення логіки та достовірної інформативності у краєзнавчих дослідженнях. Студенти цієї групи легко йдуть на співробітництво з однокласниками та викладачами, вони готові й здатні оволодівати соціальними знаннями, включатися в суспільні відносини, однак при цьому виявляється дещо поверхове сприйняття моральних та естетичних складових у процесі застосування педагогічного краєзнавства. Позиція «Я – об'єкт, навчіть мене» зберігається у вигляді постійної потреби у схваленні та болісній реакції на критику.

Низький рівень характеризує студентів, які не мають глибоких соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних та професійних знань, або не виявляють бажання їх демонструвати. Джерелами мотивів у процесі педагогічного краєзнавства є вимушені реакції на зовнішні вимоги чи впливи. У студентів цієї групи спостерігаються слабо сформовані пізнавальні орієнтації, а часом вони взагалі не мають бажання вмотивовано створювати інформаційно-пізнавальне поле для самоосвіти, що виявляється у байдужому ставленні до вивчення різноманітних засобів педагогічного краєзнавства, неготовності засвоювати і поширювати культурні, духовні цінності у майбутній професійній діяльності. Студентам цієї групи властиві слабкі комунікативні зв'язки, вони зі значними зусиллями налагоджують емоційний контакт, не прагнучи, у більшості випадків, до розуміння морально-естетичних аспектів і особливостей загальнолюдських відносин. Такі студенти не спроможні пояснити мотиви своїх дій, вчинків, а їхня пасивність зумовлена певним психологічним бар'єром, слабкою краєзнавчою орієнтацією або ж її повною відсутністю.

Для оптимізації соціального виховання студентської молоді у вищій школі було розроблено модель організаційно-методичного забезпечення цього процесу (див. рис. 1).

Рис.1. Модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства

Важливою складовою розробленої моделі є педагогічні умови, що визначаються нами як система певних форм, методів, засобів, реальних ситуацій, що склалися, об'єктивно чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети. До педагогічних умов соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства відносимо: наявність сприятливого соціокультурного середовища, стимулювання краєзнавчої активності на засадах емоційно-ціннісного орієнтування на процеси й результати педагогічної діяльності; організацію краєзнавчої пошуково-дослідницької та культурно-просвітницької роботи зі студентською молоддю.

Доведено, що соціальне виховання студента залежить від провідних факторів соціокультурного середовища (макро-, мезо-, мікро-), які з різною інтенсивністю впливають на розвиток і становлення молодого людини у системі суспільних відносин. Так, з огляду на макрофактори з'ясовано сучасні вимоги і тенденції розвитку системи вищої освіти в Україні; мезофактори відтворюють культурно-історичні традиції, ментальні особливості соціального виховання студентської молоді, виявляють приналежність медіа-соціалізації. Мікрофакторний підхід передбачає організацію та формування схеми відпрацювання краєзнавчих дій у конкретному соціокультурному середовищі вищої школи.

Ранжування провідних факторів соціального середовища, тобто їх розміщення в певному порядку за ступенем важливості, значущості та релевантності було взято до уваги при виокремленні ефективних шляхів забезпечення процесу соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства. Встановлено, що педагогічно керований процес соціального виховання у вищій школі здійснюється через зміст навчання, а також поза навчальним процесом – у позааудиторній діяльності. Аналіз сучасної педагогічної літератури і досвіду роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Луганського національного університету імені Т.Г. Шевченка, Херсонського державного університету у галузі соціального виховання студентів, дає змогу виокремити ряд послідовних педагогічних дій, зорієнтованих на успішне введення молодого людини у розгалужену структуру соціальних ролей та відносин. Ефективне соціальне виховання відбувається шляхом врахування інтеграційного (ігрові, інтерактивні технології), соціально-педагогічного (практично-орієнтовані технології), особистісно орієнтованого підходу в змісті освіти майбутнього фахівця. Так, *інтеграційний підхід* передбачає взаємодію внутрішньопредметних та міждисциплінарних зв'язків у освітньому процесі педагогічного ВНЗ, що значно підсилює ефективність прилучення студентської молоді до широкого кола загальнолюдських цінностей, цінностей суспільства, нації, її культуротворчих традицій тощо; *соціально-педагогічний* – сприяє засвоєнню специфічної, соціально значущої краєзнавчої інформації, яка утверджується через соціальні комунікації, соціальний досвід, соціальні ролі, норми, цінності; *особистісно орієнтований* підхід спрямовується на врахування індивідуальних потреб та власних

можливостей студентів, що забезпечує індивідуалізацію природних якостей та індивідуальних здібностей, формування творчої самореалізації особистості.

Оскільки у своїй експериментальній роботі ми орієнтувалися на забезпечення високого рівня соціальної вихованості студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства, до складу запропонованої моделі як структурні елементи ввійшли засоби, які реалізуються за допомогою відповідних форм та методів, формулюючи при цьому відпрацювання краєзнавчих дій у конкретному соціокультурному середовищі вищої школи.

Виходячи із змісту запропонованої теоретичної моделі, ми мали змогу підійти до практичного з'ясування ступеня ефективності нових важелів впливу в процесі соціального виховання студентської молоді у вищій школі.

У **третьому розділі – «Методика та результати експериментального дослідження»** – розкрито зміст і методику формувального експерименту, перевірено ефективність запропонованих педагогічних умов соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства, здійснено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

У процесі формувального експерименту, який здійснювався на базі факультету соціальної педагогіки і практичної психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, нами було реалізовано такі гіпотетично спрогнозовані педагогічні умови. Перша педагогічна умова – *наявність сприятливого соціокультурного середовища* – передбачала високу взаємну вимогливість, здоровий морально-психологічний клімат у колективі, підвищення краєзнавчої спрямованості освітнього процесу, доступність та безперервність застосування педагогічного краєзнавства, удосконалення способів і шляхів навчально-пізнавальної діяльності як з боку тих, хто навчає, так і тих, хто навчається. Для досягнення відповідного практичного результату ефективними виявилися такі педагогіко-краєзнавчі дії: екскурсія до музею народної освіти, інсценізація театралізованого дійства «Уманське весілля», волонтерська робота краєзнавчої спрямованості у православному таборі «Маячок», розробка маршруту вихідного дня, проектна робота «Моя школа» та ін.

Друга педагогічна умова – *стимулювання краєзнавчої активності на засадах емоційно-ціннісного орієнтування на процеси й результати педагогічної діяльності* – фактично доповнює і посилює уже визначену нами першу педагогічну умову, адже змістовий аспект процесу соціального виховання студентів має неперервний характер, тобто такий, що відбувається від одного рівня засвоєння нових знань та соціально-педагогічного досвіду до другого, вищого, протягом усього періоду навчання у вищій школі. При цьому для створення емоційно-почуттєвого стану теж необхідна взаємодія різних агентів соціалізації на основі емоційно-довірливого спілкування, співпраці й поваги до кожної особистості. Йдеться про зміцнення культурно-духовних пріоритетів, розуміння природних та суспільних явищ і процесів через емпатійне бачення й ціннісно-сміслову сприйняття навчального матеріалу, який відтворює особливе, індивідуальне для кожного, специфічне для певної місцевості, неповторне обличчя рідного краю. Емоційно-ціннісна позиція

студентів найяскравіше виявляється під час захисту краєзнавчих проектів і виконаних завдань, під час проведення досліджень і експериментів, у процесі розв'язання проблемних ситуацій, у дискусіях.

Третя педагогічна умова – *організація краєзнавчої пошуково-дослідницької та культурно-просвітницької роботи зі студентською молоддю* – спрямована на роботу із засобами педагогічного краєзнавства, з їх пошуком, аналізом, структуруванням, трансформуванням у дидактичний продукт. У результаті проведеної роботи студенти одержують об'єктивну, науково-вивірену інтерпретацію, позбавлену ідеологічних упереджень, догматизму та дилетантських підходів. При цьому найбільш ефективними заходами були: проведення польових досліджень, ознайомлення з необхідною інформацією в музеях, архівах, бібліотеках, опрацювання першоджерел, створення інформаційно-краєзнавчої бази, презентація краєзнавчих робіт шляхом їх публікацій, висвітлення основних моментів у процесі доповіді під час конференцій, робота над експозиційними виставками тощо.

Слід зазначити, що всі визначені нами педагогічні умови утворюють комплекс та реалізувалися за допомогою навчально-методичного забезпечення, до якого увійшли: спецкурс «Педагогічне краєзнавство»; посилення краєзнавчої спрямованості дисципліни суспільствознавчого, природничо-наукового, професійно-практичного циклів (зокрема, відібрані із циклу гуманітарно-соціальної підготовки предмети «Етика і естетика», «Релігієзнавство»; з циклу природничо-наукової та фундаментальної підготовки – «Сучасна українська літературна мова», «Нові інформаційні технології»; з циклу професійно-орієнтованої підготовки – «Методика викладання математики», «Методика викладання природознавства», «Людина і світ з методикою викладання»); залучення студентів до волонтерської роботи краєзнавчої спрямованості.

Порівняльний розподіл студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями соціальної вихованості до формувального експерименту та після його завершення подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів соціальної вихованості студентів експериментальної та контрольної груп до формувального експерименту та після його завершення, у %

Рівні	Кількість студентів			
	Експериментальна група		Контрольна група	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
Низький	26,0	8,1	25,5	20,6
Середній	61,8	73,2	63,7	68,6
Високий	12,2	18,7	10,8	10,8
Всього:	100	100	100	100

Дані таблиці засвідчують позитивне зростання рівня соціальної вихованості студентської молоді, а саме: у експериментальній групі значно

знизилися показники низького рівня за рахунок підвищення середнього та високого. Показники високого та середнього рівнів у експериментальних групах зросли за рахунок низького, у той час як зміни показників у контрольній групі виявилися незначними. І якщо на початку експерименту відсоток представників середнього та високого рівнів соціальної вихованості був дещо кращим у контрольній групі, то після експерименту він став вищим у представників експериментальної групи, що підтверджує дієвість педагогічних умов, які були реалізовані у процесі формувального етапу експерименту.

Розподіл відсотків для експериментальної групи студентів щодо соціальної вихованості студентської молоді із застосуванням засобів педагогічного краєзнавства відповідає таким показникам: високого рівня досягло 18,7 % респондентів, середнього – 73,2 %, низький рівень притаманний тільки для 8,1 % тестованих цієї групи. Такі показники свідчать про ефективність застосованих педагогічних умов, спрямованих на максимальну підтримку соціального виховання студентської молоді та на покращення результатів навчально-виховної, суспільної діяльності.

Графічно зріз соціально-виховних досягнень студентів контрольних та експериментальних груп представлено на рис. 2.

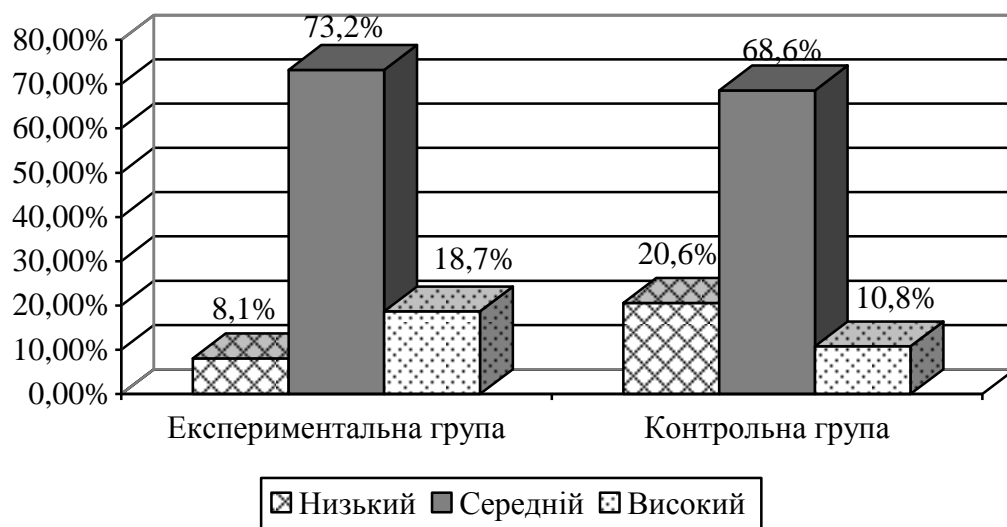

Рис. 2. Розподіл студентів за рівнем соціальної вихованості після формувального етапу експерименту

Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи підтвердило гіпотезу дослідження щодо ефективності соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства. Мети наукового пошуку досягнуто, задачі виконано, що дає змогу сформулювати висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що виявляється у вигляді

обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства.

1. Здійснене науково-теоретичне вивчення педагогічної літератури з теми дослідження засвідчило, що проблема соціального виховання набула значного поширення у вітчизняному дискурсі у зв'язку з трансформацією соціальної структури суспільного буття. Тому процес становлення і розвитку особистості, її навчання, виховання, засвоєння нею суспільно-культурних цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих даному суспільству, соціальній спільноті, групі, набуває надзвичайної актуальності на тлі входження України до світового освітнього співтовариства.

Доведено, що проблема соціального виховання студентської молоді, яка знайшла своє висвітлення у психолого-педагогічних дослідженнях, є актуальною. Водночас з'ясовано, що до сьогодні вона не стала предметом окремого дослідження і є недостатньо розробленою.

У результаті вивчення філософської, психологічної, соціально-педагогічної літератури виявлено, що *соціальне виховання студентської молоді* являє собою процес залучення студентів ВНЗ до засвоєння загальнолюдських цінностей, вивільнення внутрішніх резервів та інших позитивних власних і соціальних якостей, які допоможуть самореалізуватися у взаєминах із природою і навколишнім середовищем. Конкретизовано сутність поняття *«педагогічне краєзнавство»* – складова навчально-виховного процесу, у соціокультурному середовищі якого здійснюється становлення і розвиток педагога, який здатен сприймати, послідовно аналізувати та оцінювати краєзнавчі знання, визначати їх педагогічну цінність та виражати власне об'єктивне ставлення до них, розвиваючи при цьому свої дослідницькі здібності, використовувати їх у своїй професійній діяльності. З'ясовано, що *засоби педагогічного краєзнавства* – це різноманітні краєзнавчі ресурси, завдяки яким більш успішно і за короткий час у процесі наукового пізнання та дослідницького пошуку відбувається засвоєння соціального досвіду, знань, зразків поведінки, цінностей культури своєї місцевості, що приводить до збагачення внутрішнього, духовно-емоційного світу молодої людини. До засобів педагогічного краєзнавства належать: словесні (традиційні друковані – стародруки, підручники, навчальні посібники, часописи, періодична преса; усні – спогади старожилів, усна народна творчість; зображення – ілюстрації, літографії, фото); речові (художні, ювелірні, гончарні вироби, знаряддя праці тощо), природні (явища природи, садово-паркові ансамблі, водні ресурси тощо), соціальні (події, презентації книг, інсценізація звичаїв і обрядів, фестивалі тощо), мультимедійні (презентації, кліпи, портфоліо, музика, кінодокументи, лінгвістичні матеріали тощо).

Аналіз сучасного стану проблеми засвідчив, що педагогічні механізми підтримки соціально-виховного процесу у вищій школі ґрунтуються переважно на особистісно орієнтованому підході, містять значний теоретичний та емпіричний матеріал, який і став джерельною базою нашого дослідження.

2. Уточнено компоненти соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства: *когнітивний* (передбачає достатнє

засвоєння індивідом основного багажу соціально-обов'язкових загальнокультурних знань і навиків, розвинені світоглядні уявлення, наявність ціннісних орієнтацій, елементів культури, норм, переконань, установок, притаманних як, власне, суспільству, так і студентській групі); *емоційно-мотиваційний* (відображає наявність у студентів певних соціально-ціннісних орієнтацій, розвиненої мотиваційної сфери, пізнавального інтересу, інтелектуальних (мислительних) процесів, показниками яких є багатство асоціативних відчуттів, рефлексія естетичних переживань і емоційних станів, образність мислення, творче уявлення, багатство емоційних реакцій); *діяльнісно-практичний* (виявляється в умінні застосовувати знання краєзнавчого характеру про природу, людину, суспільство, культуру, освіту на практиці; умінні формулювати соціально-педагогічні завдання та розв'язувати їх, порівнювати заплановані результати із здобутими, оцінювати та коригувати як власну діяльність, так і діяльність у співпраці, готовність працювати з науковими джерелами, базами даних та інформаційними краєзнавчими ресурсами, комп'ютером, опановувати різними видами педагогіко-краєзнавчої діяльності на репродуктивному і творчому рівнях).

На основі визначених компонентів соціального виховання виявлено три рівні соціальної вихованості студентів, що досягаються у процесі застосування засобів педагогічного краєзнавства: високий, середній, низький. Результати констатувального експерименту засвідчили, що переважній більшості студентів (62%) притаманний середній, ближче до низького рівень соціальної вихованості.

3. Здійснений аналіз провідних факторів соціокультурного середовища дозволив виявити їх вплив на соціальне виховання студентської молоді у вищій школі. З'ясовано, що особистість молодої людини формується не лише у взаєминах з широким суспільним довкіллям (макросередовищем) та в результаті специфічних умов мезосередовища. Її становлення та діяльність, насамперед, залежать від мікрофакторів, які діють на студентську молодь через агентів соціалізації, якими є: сім'я, інститути виховання, групи однолітків, різні навчальні, професійні, громадські та релігійні спільноти. Оскільки процес соціального виховання особистості може бути спрямованим і неспрямованим (у дослідженні розглядаємо педагогічно керовану форму соціалізації, яка здійснюється під час організованого навчально-виховного процесу у ВНЗ), обрано найбільш ефективний шлях соціального виховання особистості, який сприяє зорієнтуванню молодої людини на суспільно корисні та важливі ініціативи, а відтак контекстуально педагогічне краєзнавство виступає як духовний засіб соціалізації особистості, як форма трансляції (набуття) соціального досвіду через освоєння та осмислення матеріального, духовного та соціального середовища рідної місцевості, а засоби педагогічного краєзнавства інтерпретуються передусім як освітні засоби краєзнавчого спрямування, через які реалізується величезний потік інформації, необхідний майбутньому учителю.

4. Розроблено модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного

краєзнавства, що охоплює: макро-, мезо-, мікрофактори (найбільшою мірою розглядається соціальне середовище ВНЗ), мету (соціальне виховання студентів у процесі застосування педагогічного краєзнавства), педагогічні умови, компоненти соціального виховання (когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний), рівні соціальної вихованості (високий, середній, низький), змістове і методичне забезпечення (засоби педагогічного краєзнавства, організаційні форми і методи), при якому досягається ефективний результат (соціальна вихованість студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства).

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено, що підвищення ефективності соціального виховання студентів засобами педагогічного краєзнавства забезпечується завдяки дотриманню таких педагогічних умов, як: наявність сприятливого соціокультурного середовища, стимулювання краєзнавчої активності на засадах емоційно-ціннісного орієнтування на процеси й результати своєї діяльності, реалізація краєзнавчих пошуково-дослідницьких та культурно-просвітницьких напрямів у освітній роботі зі студентською молоддю.

Експериментальне дослідження з впровадження педагогічних умов соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства, а також аналіз результатів, одержаних завдяки використанню розроблених компонентів соціального виховання та рівнів соціальної вихованості, виявив стійку динаміку зростання кількості студентів експериментальних груп, що піднялися на вищий щабель соціальної вихованості порівняно із студентами контрольних груп. Одержані результати свідчать, що поставлені у дослідженні задачі розв'язано, а ефективність запропонованих педагогічних умов експериментально доведено.

Проведене дослідження, однак, не вичерпує усіх аспектів соціального виховання майбутніх учителів засобами педагогічного краєзнавства. Перспективними є наукові пошуки у напрямі розроблення дидактичних, емпіричних матеріалів, джерелознавчих ресурсів педагогічного краєзнавства. Подальшого вивчення потребує питання удосконалення організації освітнього процесу із застосуванням краєзнавчих засобів, вивчення аспектів співпраці між дошкільними закладами, середньою загальноосвітньою школою, вищими навчальними закладами, національними, регіональними краєзнавчими осередками; узагальнення і використання позитивного досвіду для підвищення методичної ефективності у галузі педагогічного краєзнавства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчально-методичні видання

1. Інтегративна технологія використання педагогічного краєзнавства у дисциплінах гуманітарного циклу : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. С. Побірченко. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. – 160 с.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Бондаренко Т. В. Історичні аспекти розвитку краєзнавчої діяльності в Україні / Т. В. Бондаренко // Збірник наукових праць Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – К. : Міленіум, 2006. – Ч. 2. – С. 34–39.

3. Бондаренко Т. В. Соціалізація особистості студента як психолого-педагогічна проблема / Т. В. Бондаренко // Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології : теоретичний та науково-методичний часопис. – К. : Гнозис. – 2008. – Т. 1. – С. 247–253.

4. Бондаренко Т. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді в процесі засвоєння краєзнавчих знань / Т. В. Бондаренко // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. – Вип. 54. – С. 272–276.

5. Бондаренко Т. В. Сучасні тенденції навчання у процесі вивчення краєзнавчого матеріалу / Т. В. Бондаренко // Вища освіта України. – К. : Гнозис, 2009. – № 3 (Дод. 1). Тем. вип. «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології». – С. 345–348.

6. Бондаренко Т. Невтомний народник Ничипір Якович Григорійв / Тетяна Бондаренко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Вип. 32. – С. 158–163.

7. Бондаренко Т. В. Поради О. А. Захаренка у сучасному вимірі / Т. В. Бондаренко // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Спецвипуск. Ч. 2. – Черкаси : Видавництво ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2010. – С. 94–98.

8. Бондаренко Т. Розвиток краєзнавства за радянської доби / Тетяна Бондаренко // Історико-педагогічний альманах. – 2010. – № 2. – С. 36–39.

Тези доповідей та матеріали конференцій

9. Бондаренко Т. В. Значення та перспективи педагогічного краєзнавства у підготовці спеціалістів педагогічного вузу / Т. В. Бондаренко // Матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 20-22 листопада 2009 р. «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив». – К. : ТК МЕГАНом, 2009. – Ч. I. – С. 22–23.

10. Бондаренко Т. В. Стратегія педагогічного краєзнавства в умовах глобалізації суспільства / Т. В. Бондаренко // Педагогіка вищої школи у ХХІ столітті : сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. Л. М. Голубенко, проф. О. С. Цокур. – Одеса : ВМВ, 2010. – Ч. I. – С. 27–28.

Інші публікації

11. Бондаренко Т. В. Золота підкова Черкащини / Т. В. Бондаренко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2009. – Травень (№ 20). – С. 13–19.

АНОТАЦІЇ

Бондаренко Т. В. Соціальне виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2012.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що виявляється у вигляді обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства: наявність сприятливого соціокультурного середовища; стимулювання краєзнавчої активності студентів на засадах емоційно-ціннісного орієнтування на процеси й результати педагогічної діяльності; організація активної краєзнавчої пошуково-дослідницької та культурно-просвітницької роботи зі студентською молоддю

Розроблено модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства. Уточнено компоненти соціального виховання та рівні соціальної вихованості студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства.

Конкретизовано сутність понять «педагогічне краєзнавство» та «засоби педагогічного краєзнавства».

Ключові слова: соціальне виховання, соціальне виховання студентської молоді, педагогічне краєзнавство, засоби педагогічного краєзнавства, педагогічні умови, модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання.

Бондаренко Т. В. Социальное воспитание студенческой молодежи средствами педагогического краеведения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2012.

Диссертация посвящена исследованию проблемы социального воспитания студенческой молодёжи средствами педагогического краеведения. В работе раскрыта специфика процесса социального воспитания студенческой молодёжи, определены факторы социальной среды, выявлены особенности образовательной среды высшей школы, как фактора социализации мезоуровня, представлен анализ современного процесса социального воспитания студенчества, результаты которого подтверждают необходимость использования потенциала педагогического краеведения в учебно-воспитательном процессе высшей школы Украины. Проведена диагностика уровня социальной воспитанности (результат воспитания на данном этапе социального взаимодействия, которое обеспечивает социально приемлемое поведение, умение воспроизводить приобретенные социальные знания и навыки в практической деятельности), а также определены компоненты социальной воспитанности: когнитивный, эмоционально-мотивационный, деятельностно-практический. Диагностические данные были получены с помощью определённой в ходе исследования критериальной базы и показателей по каждому уровню: высокий, средний, низкий. Результаты диагностики засвидетельствовали средний, ближе к низкому, уровень социальной воспитанности студенческой молодёжи, что позволило

спрогнозировать возможные условия успешного социального воспитания студентов обусловленными средствами.

Доказано, что педагогическими условиями социального воспитания студенческой молодёжи средствами педагогического краеведения являются: наличие благоприятной социокультурной среды, стимулирование краеведческой активности путём эмоционально-ценностной ориентации на процессы и результаты педагогической деятельности, организация краеведческой поисково-исследовательской и культурно-просветительной работы со студенческой молодёжью.

В ходе экспериментальной работы была разработана, теоретически обоснована и внедрена в учебно-воспитательный процесс высшей школы модель организационно-методического обеспечения социального воспитания студенческой молодёжи средствами педагогического краеведения. Базовыми элементами модели выступают педагогические условия, обеспечивающие ход социального формирования личности в конкретной социокультурной среде высшей школы. Педагогические условия отрабатывались с помощью комплекса специальных мероприятий, среди которых: подготовка спецкурса «Педагогическое краеведение», обеспечившего систематизацию, обобщение и расширение соответствующих знаний, умений, навыков; усиление краеведческой направленности дисциплин обществоведческого, естественнонаучного, профессионально-практического циклов (в частности, из цикла гуманитарно-социальной подготовки отобраны предметы «Этика и эстетика», «Религиоведение»; из цикла естественно-научной и фундаментальной подготовки – «Современный украинский литературный язык», «Новые информационные технологии»; из цикла профессионально ориентированной подготовки – «Методика преподавания математики», «Методика преподавания природоведения», «Человек и мир с методикой преподавания»), привлечение студентов к волонтерской работе краеведческой направленности.

Экспериментальное исследование по внедрению разработанной модели социального воспитания студенческой молодёжи средствами педагогического краеведения, а также анализ результатов, полученных с помощью разработанных компонентов и уровней социальной воспитанности, свидетельствуют о стойкой динамике роста количества студентов экспериментальных групп, перешедших на высший уровень развития социальной воспитанности по сравнению со студентами контрольных групп. Итоги исследовательской работы подтвердили результативность внедрения педагогических условий, способствующих повышению эффективности социального воспитания студенческой молодёжи средствами педагогического краеведения.

Ключевые слова: социальное воспитание, социальное воспитание средствами педагогического краеведения, педагогическое краеведение, средства педагогического краеведения, педагогические условия, модель организационно-методического обеспечения социального воспитания.

Bondarenko T. V. Social upbringing of student youth by pedagogical regional ethnography facilities. – Manuscript.

The dissertation on the scientific degree of the Candidate of Pedagogical sciences on specialty 13.00.07 – theory and methods of upbringing. – Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna, Uman, 2012.

Theoretical generalization and a new approach to the solution of the important and actual task that is highlighted in substantiation and pedagogical conditions experimental testing in realization of organizationally-methodical provision model of student youth social education by pedagogical regional ethnography facilities are investigated in dissertation: existence of favourable sociocultural environment; stimulation of ethnography students activity on emotionally-valued orientation principles on the processes and results of pedagogical activity; organization of active ethnography research and cultural elucidative work with student youth.

The model of the organizationally-methodical maintenance of student youth social upbringing by pedagogical regional ethnography facilities is worked out. The components of social upbringing and social breeding levels of student youth by pedagogical regional ethnography facilities are defined.

The concepts «pedagogical regional ethnography» and «facilities of pedagogical regional ethnography» are specified.

Key words: social upbringing, social breeding of student youth, pedagogical regional ethnography, facilities of pedagogical regional ethnography, model of the organizationally-methodical maintenance of social upbringing.

Підписано до друку 14.03.2012 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 79.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru